

ВАСИЛЬ СКУРАТІВСЬКИЙ

ПОЛІСТЯНИ

ОПОВІДАННЯ

Художник
Яна Гавриш

"НАВЧАЛЬНА КНИГА - БОГДАН" • ТЕРНОПІЛЬ

ББК 63.5
С46

“Погостини” — книга
відомого українського народознавця
Василя Скуратівського.

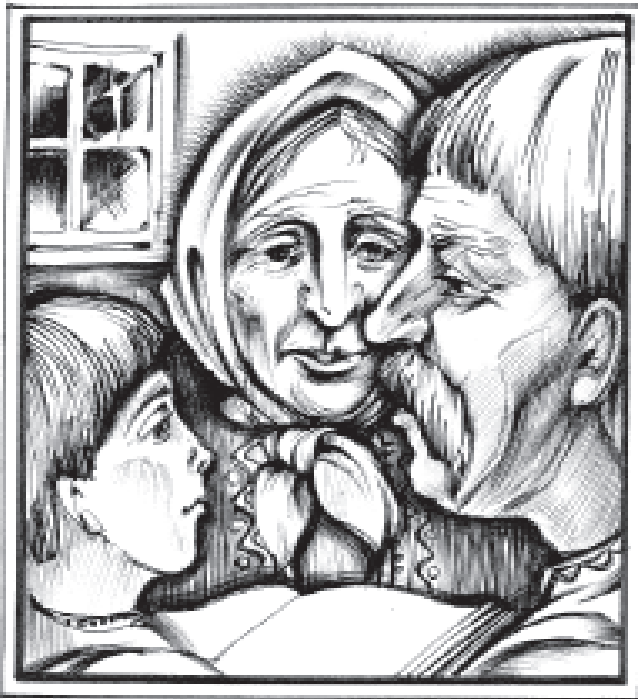
В ній читач познайомиться
з українською традиційною обрядовістю,
фольклорним та етнографічним
багатством народного агрокалендаря,
які сягають у глибину століть.
Для широкого загалу читачів.

ISBN 966-408-053-5

© Скуратівський В.Т., 2007
© Гавриш Я., художнє оформлення, 2007
© Навчальна книга – Богдан, макет, 2007

СЛОВО ПРО ДІДУСЯ ТА БАБУСЮ

Усе почалося з випадку. Пригадую, напередодні зимових канікул класний керівник сказав нам:

— Ну от, діти, тепер часу у вас вдосталь. Отож використайте його з користю. Нині — зима, роботи на полі ніякої, і ваші батьки, дідуся та бабусі збиратимуться на погостини. Так здавна називають у нас сільські посиденьки. На них здебільшого сходяться сусіди й родичі. Старші люди люблять згадувати свої молоді літа: як вони розважалися, в які ігри грали, яких співали пісень. А до розповіді ще й дотеп якийсь докинуть, прислів'я народне чи приказку. Дослухайтеся, запам'ятайте, а найцікавіше записуйте. Це й буде вам домашнє завдання на зимові канікули!

Слухаючи вчителя, я згадав свою бабусю та сусідського дідуся. Ось уже котрий рік вони товаришують. Здається, не було й дня,

особливо взимку, щоб нас не перевідав дід Тарас. Будь-якої пори року — у свято чи будень, зимову хурделицю або весняне бездоріжжя — неодмінно загляне до нашої хати. Ми дуже звиклися до нього. І коли дідусь чомусь не заходив день-другий, ми починали нидіти, не знаходили собі місця, немовби з родини хтось одблудився. Бабуся раз по раз зиркали у застільне віконце і неодмінно казали: “Ну-бо, внучку, збігай до дідуся, чи не прихворів, бува...”

Дід Тарас живе недалеко, хат за п'ять од нас. І тому, що він так часто приходив на погостини, є своя причина. На нашій Забудській вулиці зосталось лише двоє старих людей. Решта ж або повмирили, або розїхалися по дітях у міста. Мабуть, через те й так міцно потоваришували дідусь із бабусею.

А ще — дідусь і бабуся дуже люблять, коли їх хтось уважно слухає. І я для них отой самий вдячний слухач. Але не подумайте, що цим я фальбую. Мені й справді цікаві їхні оповідки. А мова яка, особливо в дідуся, — барвиста, соковита, наче джерельна вода в спокотну днину, — п'єш її й напиться не можеш!

Про що б дідусь не розповідав, неодмінно вискіпає таке гарнюпусіньке, свіженьке слівце, що в жодній книжці не знайдеш, або ж приперчить приказочкою чи прислів'ям. І все це у нього доречно й природно, неначе бондар вправив тугу клепчину в діжечку. “Це я, — скаже при нагоді, — з нашого поліського діалекту взяв, а він вельми давній”.

До дідуся навіть приїздили вчені з Києва записувати ті перли — слівця, легенди та приказки, цікавилися давніми піснями, ремеслами, святами та обрядами. Торік йому надіслали з Академії наук товстеньку книжку. В ній були вміщені всі записані з його вуст оповідки. Книга та стоїть на покуті, як найдорожча реліквія.

Бабуся, щоправда, мени говірка. Але й вони, коли розохотяться, можуть розказати багацько цікавого. І тоді один одному спуску не дають: то жартом, то приказкою, то спогодом розмову присмачать, мовби діється те не в житті, а на сцені.

Я намагаюсь не втручатися до їхніх розмов. Але це не завжди виходить. Буває, що й самому кортить підкинути слівце-друге чи запитати що-небудь. А дідусеві цього й треба! Він якось непомітно заведе балачку зі мною, бо дуже любить уважних слухачів. “Ну то що, козаче, — скаже, — накручуй собі на вуса наші поцікавинки, допоки ми живі-здорові. На старість знахідкою буде. Не дарма ж мовиться: що старий на глум, то малий на ум!”

Мене інколи поймає сум, що рано чи пізно настигне лиха година, й навічно одійдуть бабуся з дідусем. Адже обоє вони в літах, розміняли по сьомому десяткові. Але невеселі думки одразу ж відганяю, бо осьдечки сидять вони, поряд, — веселі, здорові, розпашілі від суперечки...

Слухай тільки та записувати встигай.

Хлопці підсміюються інколи: у тебе одна рада, мовляв,— дід та баба. Їм невтямки, чого це я здебільшого вдома сиджу, а не в м'яча ганяю. Та я ті кольки поза вухами пускаю — хай собі глузують! Можє, від того й заздросці, що в самих немає таких дідусів та бабусь. “Ви краще,— кажу їм,— спробуйте розв'язати задачку: на одній руці п'ять пальців, стільки ж і на другій,— розводжу обидві долоні.— А якщо їх до купи з'єднати, то буде десять. Скажіть тепер: скільки пальців на десятих руках?”

Петя Козлик, а він, як каже бабуся про таких людей, завше любить встромити носа в чуже просо, одразу ж скривиться, начебто їдку кисллицю надкусив: “Пхе, знайшов задачку — її навіть першак розв'яже!” — “Можє, й так,— усміхаюсь сам до себе,— тільки коли такий розумний, спробуй, не лічачи пальців, сам дати точну відповідь”.

Мнеться, бачу, зволікає, бо, очевидячки, здогадується, що є в цьому якась заковика. Аж тут вискакує Дениско Пришивайло: “Ну й математи-ч-ки! — пирхає гордовито.— Сто пальців буде!”

Я спокійно стою, мовчки вичікую. “Ну то як, здивував нас? — І знову кривиться Козлик.— Можє, ще якусь дурничку придумаєш?” — “Хай по-твоєму й дурничка,— нараз веселішаю,— але ти із нею не годен справитися”. — “Ти ба, який впертий віслук,— сердиться Петько,— як ти доплетався до четвертого класу, коли до сотні полічити не вмієш!”

А я од сміху аж губи кусаю. Хлопці аж роти пороззявляли — не второпують, що це зі мною коїться. Лишень Гринько Мар'яненко, мій найближчий товариш, мирить нас: “А таки й не вгадали — буде не сто, а п'ятдесят пальців на десятих руках...”

Я тим часом, начебто й нічого не трапилося, підкидаю вже іншу загадку: “Стукотить, гримкотить, наче сто коней біжить, треба встати й погадати, що тим коням їсти дати. Що б це означало?”

Яких тільки здогадів не було, а ось про млин всі забули. “Отож,— кажу гордо, бо таки здивував багатьох,— не смійте насміхатися з дідуса та бабусі, бо я від них все це почув!”

Або ще такий випадок. В одну з неділь ми збиралися на екскурсію в районний краєзнавчий музей. А це кілометрів зо дванадцять од села. Вечері, лаштуючись у дорогу, я запитав дідуса, якою буде завтра погода. Він невпоспіх обдивився призахідне сонце, мовив статегно: “Візьми про всяк випадок дощовика, бо сонце сідає в хмари”.

Уранці, коли ми зібралися біля школи, хлопці аж за боки взялися, побачивши на мені плаща: “Що, дід з бабою погоду передбачили? Ну й ну... Та ти на небо подивися! Хоч би хмаринка де...”

З цим ми й вирушили в похід. Через півгодини небо нараз затяглася чорною хмарою, а згодом почало накрапати. “А що,— нагадав я хлопцям, які тулилися під моєю накидкою, наче курчата під квочкою,— дідусь неправду сказав?!”

Відтоді рідко хто наважувався кепкувати.

Я, звичайно, міг би розповісти чимало інших і не менш цікавих історій про дідуся та бабусю. Але оскільки їх багато й не всі лишаються в пам'яті, то я, як це і радить вчитель, буду записувати найцікавіші з них в окремий зошит. І почну робити це із завтрашнього дня — першого січня. А ви, прочитавши, вже самі складете їм ціну.

ЗМІСТ

Слово про дідуся та бабусю	5
Сію, вію, посіваю	10
Лютець сказав: “Якби в батькових літах...”	25
Новою крайкою підперезаний	31
Ой, весно, весно, днем красна	39
Травнева роса краща од вівса	50
Сонце на зиму, а літо на спеку	59
Стороною дощик іде	65
Як у серпні дбаєм, так зимою маєм	72
Вересневий час — сім погод у нас	79
Жовтець як не з дощем, то зі снігом	86
Жовтню син, а зимі рідний брат	92
Грудень землю грудить і землю студить	99
Післямова про родовід	107